

A l'ocasió del 25 aniversari de la mort d'un gran Tarragoní: Rovira i Virgili

A. BLADE I DESUNVILA

(Dates i dades per a un llibre
que voldria escriure)

Antoni Rovira i Virgili morí a Perpinyà el 5 de desembre del 1949. Feia gairebé onze anys que s'havia expatriat i ja no va poder tornar a la terra natal. Haurà estat l'home de la seva generació ("la generació de la Solidaritat", com ell mateix va designar-la) que més ha influït, ideològicament, sobre la generació a la qual pertanyo, la que es desvetllà a la vida política en temps de la Dictadura del general Primo de Rivera (1923-1930).

La lectura dels articles de Rovira i Virgili a "La Publicitat", òrgan, a partir del 1922, d'"Acció Catalana", i, més tard, a "La Nau" (diari que ell fundà el 1927), van ser les "nourritures" espirituals dels nuclis que se sentien interpretats per les idees que ell propagava. Llegíem, no ho caldria dir, "La Revista de Catalunya", que ell dirigia, després d'haver-la fundada l'any 1924, la revista de més alçada intel·lectual, la més europea, que ha existit a la nostra terra. I davant la impossibilitat de poder llegir (els qui no vivíem a Barcelona) els centenars d'articles que va publicar a "El Poble Català" (del 1906

al 1914) i a la majoria de les publicacions catalanes de l'època, que eren nombroses, vam recercar els llibres que havia publicat. Aquests llibres eren, principalment, "Nova vida" (1904), drama "ibsenià"; "Episodis" (1909), recull de narracions on figura el diàleg dramàtic "Vetlla d'estiu"; "Història dels moviments nacionalistes" (1912-1914, tres volums); "Discursos de la Joventut, de Jean Jaurés" (1912, traducció); "La qüestió de Catalunya" (1913), antologia de textos de Pi i Margall; "La nacionalització de Catalunya" (1914); "Debats sobre el catalanisme" (1915, recull d'articles); "Les valors ideals de la guerra" (1915, de tendència francòfila); "Nacionalització i federalisme" (1916); "El nacionalismo catalán", 1917, adreçat al públic de llengua castellana; "La crisi d'un règim" (1917, visió dura i aguda de la monarquia); "Història de Rússia" (1919); "Pau Claris" (1922); "Guifré I" (1922); "Història Nacional de Catalunya" (1922 i anys successius, fins a completar set grans volums); "El Corpus de Sang" (1923); "Teatre de la Natura" (1) (1928, recull d'articles literaris, d'una qualitat incomparable, amb els quals substituïa els seus editorials de "La Publicitat" que la censura no havia deixat passar); "Els polítics catalans" (1929, obra admirable per la seva penetració), "La genealogia de Guifré I" (1929).

De més a més, Rovira i Virgili havia publicat un "Diccionari català-castellà i castellà-català", una "Gramàtica" i un "Llibre de lectura escolar".

L'any 1930, Rovira, ja separat feia un cert temps, d'"Acció Catalana", fundà "Acció Republicana de Catalunya", amb el diari "La Nau" de portantveu. (D'aleshores data la meua relació amb ell, primerament epistolari i aviat personal). Les dues "Accions" es van refondre abans de no gaire i constituïren el "Partit Català Republicà" el qual semblava destinat —en raó del prestigi intel·lectual i polític dels seus dirigents— a imposar la seva hegemonia en la política catalana i a substituir la "Lliga Regionalista" en aquest terreny; però la ventada produïda pel retorn a Catalunya de Francesc Macià, figura impressionant, aureolada de llegendes,

amb la immediata constitució del partit "Esquerra Republicana de Catalunya", s'ho emportà tot en aquelles eleccions del 12 d'abril del 1931 que havien de dur la República dos dies després.

Aquesta experiència va fer renunciar Rovira i Virgili al seu paper de líder i, atenent al cap d'uns mesos una crida del president Macià, ingressà a l'Esquerra. D'aquella hora ençà, publicà els seus editorials a "La Humanitat", òrgan del partit majoritari. Altres llibres seus d'aquella època foren "Catalunya i la República", "El principi de les nacionalitats", "Els camins de la llibertat", "La constitució de Catalunya", "Valentí Almirall", "Resum d'història del catalanisme" i encara d'altres.

Un cop aprovat l'Estatut de Catalunya, Rovira fou elegit diputat del Parlament Català, del qual fou també vice-president.

Durant la guerra del 1936-39 no abandonà ni un sol dia Barcelona ni els seus llocs de treball. Constitucionalment optimista, va resistir molt de temps abans de creure en una desfeta total. Fou un de tants enmig d'aquell èxode multitudinari del qual ell havia de deixar un record perdurable amb un llibre patètic: "Els darrers dies de la Catalunya Republicana".

A l'exili, a Montpel·lier, ens vam veure i vam tenir converses inoblidables. Erem fidels a al divisa que un d'aquells dies amollà Mestre Fabra: "Treballar i esperar" (2).

El 1942 vaig anar a Mèxic. I el 1945, tan aviat com vaig creure que la carta arribaria a les seves mans (abans, mentre durà la guerra, la cosa no era possible), li vaig escriure. Ens vam cartejar. Ell col·laborava a "La Nostra Revista", fundada i dirigida, a Mèxic, pel seu vell amic, el també escriptor i comediògraf Avel·lí Artís, el qual li edità "La collita tardana", llibre de poemes d'amor i enyor. Amb quina emoció el vam llegir! I amb quina il·lusió obríem, cada mes, "La Nostra Revista", cercant amb els ulls, primer que tot, l'article del nostre enyorat amic!

La notícia de la seva mort ens colpí dolorosament. Pensàvem no solament en el bon amic que perdíem i que no tornàvem a veure mai més, sinó en tot el que

aquesta pèrdua significaria per a Catalunya. Tenia, en morir, 67 anys, l'edat que jo tinc ara. I això m'acaba de sensibilitzar en el moment d'escriure aquestes ratlles.

Un altre bon amic i gran escriptor, Domènec Guansé, nascut sota el mateix cel i vora la mateixa mar que Rovira i Virgili, ha escrit que aquest "ha estat el més il·lustre del tarragonins de la nostra època i el més representatiu com a caràcter i com a escriptor". Té tota la raó, i també quan afegeix tot seguit: "De Tarragona en sentia l'orgull de la grandesa passada, es planyia de la decadència provinciana en què havia caigut, i en pressentia, en signes incomptables, el futur desvetllament. Molt aviat la seva prosa seria la més evidentment tarragonina, i no sols pel llenguatge, per la paraula: hi ha el sol i el vent de Tarragona, les sentors i els colors intensos del seu paisatge, l'ordre, que tant admirava, dels conreus, la serenor, de tant en tant esvalotada, del mar que la volta, i també el pes i la noblesa de les seves pedres, el "luxe sobri" dels propers cenobis de Poblet i Santes Creus". Subscriu també, no ho caldria dir, tot el que diu Guansé referint-se al valor de la prosa, a la claredat de pensament, a la qualitat de l'erudició i a la noblesa de l'esperit del seu admirable conterrani. D'acord així mateix quan assevera que Rovira i Virgili no és solament el millor periodista polític que ha tingut Catalunya, sinó "un dels seus principals teoritzadors polítics; concretament: Valentí Almirall, Prat de la Riba, Rovira i Virgili són les tres grans columnes del temple". De manera que em sento completament identificat amb el contingut del pròleg que Guansé va posar a "Siluetes de catalans" (Editorial Barcino, 1969), obra pòstuma de Rovira i Virgili, pròleg del qual he tret els paràgrafs transcrits i al qual s'hauran de referir tots els qui estudiïn la vida i l'obra de la monumental "Història Nacional de Catalunya", malauradament inacabada. En aquesta obra —segons el propi crític literari, que sembla alçar-se contra el criteri dels qui l'han titllada de "romàntica"—, Rovira i Virgili "havia afirmat la seva concepció científica de la història": "Ni acceptarem les llegendes daurades ni les belles faules". D'ací que, cro-

nològicament, sigui el primer historiador modern de Catalunya".

Una de les qualitats més atractives de Rovira i Virgili era que parlava tan simplement i bellament com escrivia. I això s'esqueia igualment en una conferència com en una conversa amical. Un comentarista (el relativament anònim autor del llibre "Morts a l'exili, vivents en la història", publicat a Ginebra el 1962) referint-se a les dots de conferencista de Rovira, que el van fer així mateix un gran orador polític de masses, escriu: "Sabia emprar un to directe i convincent, nu de retòrica i dens de doctrina i de fets, que anava de dret al cor i al cap dels auditoris i desvetllava llur entusiasme". Aquesta condició, unida a tantes altres com en tenia, fan creure que sense la minva auditiva que començà d'afectar-lo quan tot just vorejava la quarantena, hauria estat un dels més rellevants líders polítics del temps que li tocà de viure.

Políticament, Rovira i Virgili, va sentir de molt jove, gairebé d'infant, la influència del federalisme pimargal-lià, que era l'ideal del seu pare, un mestre artesà, molt llegidor. Liberal i demòcrata, preocupat també per la qüestió social, l'any 1908 Rovira va escriure un "Estudi crític del moviment obrer contemporani", que presentà, a tall de ponència, en un Congrés de la Joventut Republicana. Dos anys més tard, pactada la "Unió Federal Nacionalista Republicana" entre els partits d'esquerra que havien participat en el moviment de Solidaritat Catalana, Rovira participà activament en la nova organització.

Quant al seu ideari nacionalista, no sembla deure gaire al de Prat de la Riba, al qual admirava per les seves virtuts racials, però no pas com a home de partit. En el primer aspecte l'elogiava, en el segon el combatia. Sense oblidar cap dels anomenats "drets històrics" (ètnia, llengua, institucions, etc.), Rovira hi afegia el postulat, car a Ernest Renan, de la voluntat humana.

En el camp de la literatura, Rovira i Virgili tenia idees pròpies i restà al marge del Modernisme i del Noucentisme. El primer li devia semblar incoherent i anar-

quistoide (a desgrat del pragmatisme de la colla de "L'Aveng" i del grup que feia la revista "Joventut" inspirat, en bona part, pel positivisme de Pompeu Gener). Del Noucentisme, les pretensions de l'Ors no el podien atreure, sobretot si pensem que l'autor del "Glossari", aleshores, sota les consignes de l'"arbitrarisme" i altres falòrnies, era el tornaveu "esteticista" dels intel·lectuals de la Lliga.

Físicament, Rovira i Virgili era tot just de talla mitjana, però no "esganyit", com diuen a la Ribera, sinó fort i de bon osam, la qual cosa se li revelava en les mans: les tenia, com ell deia, de pagès, fent honor a la pròpia nissaga. També el seu rostre, ben estructurat i tirant a bru, indicava salut. Era entrat de polsos i duia un bigoti ample, una mica afrancesat. Aquest bigoti (que els anys van empebrar) i les ulleres, amb el vestit

que sempre era fosc, li feien una figura relativament professoral. Mai, però, no va tenir el gest ni l'aire pedant. Míop de l'ull dret i afectat l'altre per un nuvolet, havia de llegir amb el paper molt acostat a la vista.

La meva admiració per la seva obra i una estimació gairebé filial (em portava vint-i-cinc anys) van fer que li atribuís totes les qualitats. Fins i tot un retret que algun cop vaig sentir que li administraven (el d'ésser obstinat en certes actituds polítiques), a mi em semblava perfectament justificable. Digne, honest, íntegre, sincer, bon marit i bon pare, amic dels amics, fou de més a més un treballador infatigable i un incomparable professor d'esperança.

Diuen que en algun calaix de l'Ajuntament de Tarragona dorm una proposta encaminada a donar el nom d'Antoni Rovira

i Virgili a un carrer de la ciutat. ¿No creuen que ja seria hora de despertar-la?

NOTES:

(1) Aquesta obra ha estat reeditada dos cops: el 1947 a Mèxic (Edicions Catalonia), i el 1959 a Barcelona (Editorial Barcino).

(2) Durant l'exili, Rovira i Virgili va escriure nombrosos articles publicats en revistes de França i Amèrica, i les obres següents: "Les antigues institucions catalanes", "Descripció de Catalunya", "Richelieu, amic de Catalunya", "Les meravelles de la meva infantesa", "Ce qu'il faut savoir de la question catalane" i "Els corrents ideològics de la Renaixença catalana". Aquesta darrera ha estat publicada, el 1966, per l'Editorial Barcino. Pòstumament també han aparegut "49 articles" (Pòrtic), "Viatge a la URSS" (Edicions 62), "Siluetes de catalans" (Barcino), i "Prat de la Riba" (Edicions 62).

"La Justícia Social i els anarquistes"

ADVERTIM ALS LECTORS L'ERRADA COMESA EN L'ARTICLE "LA JUSTICIA SOCIAL I ELS ANARQUISTES", AL NUM. 258 DE LA REVISTA, PAGINES 11-13, ON A CONTINUACIO DE LES NOTES, ERA INCLOS EL TEXT DE DOS ALTRES CAPITOLS: "LA JUSTICIA SOCIAL I EL PROBLEMA DE CATALUYA" I "ELS SOCIALISTES AL CAMP DE LA PROVINCIA DE TARRAGONA". PREGUEM AL AUTOR I ALS LECTORS ENS DISCULPIN AQUESTA ERRADA DE COMPAGINACIO.